

5. ZÁVĚR

Ve své práci jsem se zabýval základními principy práva životního prostředí a jejich uplatňováním v mezinárodním, evropském komunitárním a českém právu. S ohledem na veliký počet zásad v právu životního prostředí jsem pro účely této práce zvolil pouze úzký výběr těch nejzákladnějších environmentálních principů, které se pravidelně objevují, ať už výslovně či implicitně, ve všech jmenovaných úrovních práva a také v nauce. Záměrně jsem zvolil pouze pět principů (a princip „znečišťovatel platí“, který však neuvádím samostatně), abych jim mohl věnovat o to větší pozornost. V domácí odborné literatuře totiž převládá opačný trend a autoři zpravidla popisují více environmentálních principů na úkor jejich hlubšího rozboru.

Úvodní část práce (2. kapitola) jsem pojal z právně-teoretického hlediska, takže je věnována obecnému výkladu pojmu „princip“ a jeho vymezení a definování pouze pro oblast práva. **Právní principy jsem definoval jako vůdčí ideje práva vyjadřující základní hodnoty, které jsou obecnými cíly právní úpravy.** Následně jsem vytyčil základní atributy společné všem právním principům, které lze shrnout následovně: jsou pravidly, mají kondicionální strukturu, jsou nositeli hodnot, jsou abstraktní, obecné a právně závazné, existují ideálně a jsou nezávislé na právních normách. Pokusil jsem se dále objasnit význam principů v právu a vzhledem k jejich značnému počtu jsem za účelem lepšího pochopení principů přistoupil i k jejich typologii. Smyslem úvodní, právně-teoretické části je přiblížit každému čtenáři velmi abstraktní a obecný pojem „princip“, resp. „právní principy“ a vyzdvihnout jejich klíčovou roli v celé oblasti práva (a obzvláště v právu životního prostředí), jelikož jsou nositeli zpravidla všeobecně uznávaných hodnot, jejichž efektivní ochrana a důsledné prosazování dává právu jako regulativnímu nástroji společnosti nový rozměr. Bez principů by bylo právo chaosem. Jejich význam však překračuje i samotný systém práva a uplatňují se také v dokumentech právně nezávazných, což je důležité zejména pro oblast mezinárodního práva, kde je často obtížné vyjednat smluvní závazky pro státy, které se liší svými potřebami a zájmy a vůbec celkovou stupnicí uznávaných hodnot.

Ve třetí kapitole věnované obecně environmentálním principům jsem se pokusil vyjmenovat převážnou většinu dosud formulovaných zásad uplatňovaných v právu životního prostředí na úrovni mezinárodní, komunitární i české. Upozornil jsem, že principy ochrany životního prostředí mají povahu právní nebo mimoprávní, což je dáno mimo jiné tím, že právo životního prostředí patří mezi mladé odvětví práva, a tudíž se tyto zásady formují až na výjimky poměrně krátkou dobu. Právní principy dále člením podle stupně jejich obecnosti na **obecné zásady právní**, tedy takové, které dopadají i na jiná právní odvětví (nebo dokonce na více právních systémů), a **specifické, odvětvové zásady**, které jsou charakteristické pro právo životního prostředí. Environmentální principy tvoří poměrně nesourodou skupinu zásad rozličné povahy. Některé jsou morální či politické povahy a jiné lze považovat za ryze technické principy. Některé byly formulovány nedávno a jiné se objevily již před staletími. Všechny však spojuje jejich předmět, kterým je ochrana životního prostředí, a hodnota, kterou je životní prostředí *per se*.

V dalším textu jsem se věnoval pouze pěti principům ochrany životního prostředí (nepočítám-li princip „znečišťovatel platí“), které jsem pro svoji práci vybral na základě jejich mimořádnému významu v právu životního prostředí. Jelikož princip trvale udržitelného rozvoje považuji za zcela klíčovou, výchozí environmentální zásadu, zařadil jsem ji na první místo příslušné kapitoly. Mým cílem bylo přiblížit každému čtenáři tento velmi obecný princip a vyzdvihnout jeho zásadní postavení (nejen) v právu. Princip TUR by měl být uplatňován u každé činnosti potencionálně nebezpečné pro životní prostředí. Dále jsem se věnoval principu nejvyšší hodnoty, který lze považovat za druhou výchozí zásadu, která formuje zbylé environmentální principy. Slabým místem této zásady je její nedostatečné zakotvení v právu. Na jejím významu to však nic nemění, protože se objevuje v právu prostřednictvím jiných zásad. Třetím principem, který jsem se pokusil přiblížit, je princip prevence. Ten patří mezi nejstarší zásady vůbec a lze se oprávněně domnívat, že je nedílnou součástí všech právních kultur. Pro právo životního prostředí má obzvláště veliký význam s ohledem na nenahraditelnou hodnotu životního prostředí. Jeho význam také posiluje skutečnost, že je s ním dobře obeznámena i širší veřejnost. V praxi je uplatňován bez větších problémů a z vybraných principů patří mezi ty nejméně problematické. Na princip prevence plynule navazuje princip předběžné opatrnosti. Oba spojuje užší cíl, tj. předcházet

ohrožení a poškození životního prostředí. Liší se však v tom, že zatímco princip prevence se uplatňuje v případech, kdy je jisto, že nějaká činnost ohrožuje či poškozuje životní prostředí, princip předběžné opatrnosti se uplatní v případech nejistoty, zda-li skutečně k nějakým ztrátám může dojít. Princip předběžné opatrnosti má veliký, ale dosud plně nevyužitý potenciál a míra jeho uplatňování tak velmi pravděpodobně ještě vzroste. Prozatím má ovšem nevyjasněnou povahu, protože někteří autoři jej sice považují za právní princip, ale jiní, a těch je většina, jej řadí mezi programové zásady. Jako poslední jsem uvedl princip odpovědnosti původce společně s principem „znečišťovatel platí“, který lze považovat za ekonomické vyjádření prve uvedené obecné zásady právní. V mezinárodním a komunitárním právu je však speciální princip PPP poměrně hojně zastoupen. Jde taktéž o velmi důležité environmentální zásady, které mají motivovat každého k šetrnému chování vůči životnímu prostředí. Princip odpovědnosti původce vyjadřuje pravidlo chování a lze jej tedy bez jakýchkoliv pochyb považovat za právní princip *stricto sensu*. Na druhou stranu princip PPP je zpravidla považován za jakousi politickou směrnicí a bylo by tedy žádoucí vyzdvihnout a jasně formulovat jeho imperativ.

Uplatňování principů v právu všeobecně nabývá na síle, což hodnotím velmi pozitivně. Jejich postavení posiluje i v českém právním řádu a začínají se prosazovat také v rozhodovací praxi soudů. To samozřejmě vyvolává zvýšené nároky na soudce, kteří by měli správně pochopit podstatu principů a jejich význam v právu a následně tyto principy vhodně aplikovat. Jelikož principy existují ideálně, je jejich interpretace a aplikace daleko obtížnější než v případě právních norem. Principy se však v čase vyvíjejí a v rámci práva životního prostředí je možné předpokládat, že se budou rozvíjet stejně dynamicky jako toto mladé právní odvětví, takže budou efektivněji přispívat k ochraně té nejvyšší, nenahraditelné hodnoty – životního prostředí, které je společné všem bez rozdílu.